

vanje, bližje virom življenja in smrti. Nagnjenje do okamenelih prizorov, kot fotografiranih, stereotipiranih ali naslikanih, se v Masochovih romanih kaže s kar največjo intenzivnostjo. /.../ Mazohizmu bistveno pripada izkustvo čakanja in suspenza. /.../ Dejansko je forma mazohizma čakanje. Mazohist živi čakanje v čistem stanju.« (Deleuze, 2000: 54–55)³ Od tod se zdi primerjava vseživljenjskega učenja s perversijo docela upravičena, kar konec koncev zgolj dodatno potrjuje splošno tezo, po kateri je »dandanes narava družbene vezi perverzna« (Klepec, 2008: 14).⁴

Ob tem velja uvodoma še izpostaviti, da ni naključje, da ima ta obrat, po katerem nemožnost izobraženosti začne delovati kot rešitev zagate, kjer se, z drugimi besedami, *nemožnost vednosti obrne v večnost nevednosti*, največje posledice na ravni pojma »kritike«, ki danes ustreza na področju filozofije vzgoje enemu najbolj vplivnih in široko diskutiranih pojmov, to je, »kritičnemu mišljenju«, posebej v njegovi tako rekoč hegemoni različici, ki so jo podali avtorji nevroznanstvene provenience. Daleč od vsakega neposrednega metafizičnega dogmatizma, ki bi ga utegnili predpostaviti, se kritično mišljenje opira natančno na imperative suspenza dokončnosti oziroma določenosti znanja, ter na še posebej pomenljiv in s tem notranje povezan imperativ neskončnega dvoma, ki izvira iz popprovske ideje pluralizma interpretacij. Eden vodilnih predstavnikov nevroznanstvene interpretacije kritičnega mišljenja pri nas, Peter Cokan, figuro »kritičnega misleca« definira na primer takole:

»Dopuščanje in upoštevanje različnih interpretacij dogodkov in pojavov. Kritični mislec se zaveda, da posameznik dogodke vedno razlaga z neke perspektive, na temelju bolj ali manj ozaveščenih predpostavk. Ve, da je na isti dogodek (pojav) možno zreti iz različnih zornih kotov in da je njegova razlaga oz. interpretacija le ena izmed mogočih. Zaveda se relativnosti in tega, da se mišljenje vedno odvija znotraj neke perspektive. /.../ Dovoljevanje nedorečenosti, odprtosti. Kritični mislec v večji meri pristaja na nedorečenost, odprtost, nejasnost, kompleksnost. V večji meri sprejema situacije, v katerih v nekem trenutku ni končnega odgovora. Pristaja na to, da v nekem trenutku za določen pojav ni končne, popolne razlage (*znanje ni nikoli končno, popolno, absolutno*).« (Cokan, 2011: 10; poudarek dodan)

3 Mimogrede, že Freud (1995: 31) je prvi izpostavil in poudaril suspenz kot eno od dveh ključnih *differentia specifica* perversije, ko je dejal, da so perversije »a) anatomske *prekoračitve* telesnih področij, določenih za spolno združitve, ali b) *zadrževanja* pri vmesnih relacijah do seksualnega objekta, ki naj bi bile na poti k dokončnemu seksualnemu cilju v normalnem primeru hitro prekoračene.«

4 Za koncizno in izčrpno argumentacijo te teze, v kateri se avtor loteva analize številnih drugih segmentov družbe, kulture in politike, glej prav navedeno delo Petra Klepeca (2008).